

N:o 118.

Af herrar **J. H. G. Fredholm** och **E. Hammarlund**,
angående förändrade grunder för beredande af ålder-
domsunderstöd åt lärare och lärarinnor vid småskolor
och mindre folkskolor m. fl.

I fråga om bestämmandet af pensionernas storlek för folkskollärare och ålderdomsunderstödens för småskollärare hafva olika grunder blifvit tillämpade, i det folkskollärarnes pensioner inom vissa gränser och med vissa förbehåll utgå i proportion till lönen, medan småskollärarnes ålderdomsunderstöd äro oberoende af denna. För samtliga småskollärare är sålunda helt understöd 150 kronor, och de afkortade understöd, som under olika förhållanden till olika belopp komma afgående småskollärare till godo, äro äfven oberoende af de löner, som vederbörande under sin tjänstgöring åtnjutit. Men om man granskar de utredningar, på hvilka inrättandet af småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt grundat sig, skall man finna, att det nämnda beloppet, 150 kronor, då blifvit valdt med särskild hänsyn dertill, att det var hälften af den då antagna medellönen eller sannolika lönen — bostadsförmånen oberäknad — för ifrågavarande lärare. I detta afseende taga vi oss friheten hänvisa till 1891 års komitébetänkande angående ålderdomsunderstöd åt lärare och lärarinnor vid småskolor m. fl., sid. 33, samt G. Eneströms utredning om ålderdomsunderstöd åt lärare och lärarinnor vid småskolor m. fl., sid. 31.

Men sedan den tid, då de nu omförmälda beräkningarna gjordes, hafva småskollärarnes löner undergått en märkbar förändring. Så

upplyses i det 1897 års statsverksproposition bilagda statsrådsprotokollet rörande 8:de hufvudtiteln, sid. 112, att af de år 1896 anställde 7737 småskollärare, lärare i mindre folkskolor och biträdande lärare i folkskolor, hvilka alla äro i förevarande hänseende likställda,

2,778	hade i lön öfver 300 kronor,
4,260	» » 300 kronor,
678	» » 299—250 kronor, och
21	» » 249—200 kronor,

oberäknadt förmånerna af husrum och vedbrand, hvilka tillkommo, den förra 6,757 och den senare 6,454.

Häraf framgår otvetydigt, att redan då medellönen — bostadsförmånen oberäknad — märkbart öfversteg 300 kronor. Men från och med år 1898 har genom 1897 års Riksdags beslut en ytterligare stegring af medellönen inträdd. För examinerade småskollärare m. fl. — och de examinerade äro det stora flertalet, 7,092 af nyssnämnda 7,737 — *skall* lönen numera vara minst 300 kronor, förutom husrum och vedbrand, och denna lön *skall* efter 10 års tjenstgöring förhöjas med 50 kronor. Till sistnämnda ålderstillägg skola efter beräkning under år 1898 omkring 3,720 lärare vara berättigade. Att härigenom medellönen kommer att undergå en väsentlig stegring, är helt visst, likasom ock att hädanefter endast i sällsynta undantagsfall någon lärare eller lärarinna kommer att afgå från tjensten med ålderdomsunderstöd utan att i lön åtnjuta, förutom husrum och vedbrand, minst 350 kronor.

Vid sådant förhållande synes man i förevarande fall böra taga i öfvervägande, huruvida icke ålderdomsunderstödet för ifrågavarande lärare och lärarinnor borde undergå någon förhöjning. Ty om en sådan väl låter förena sig med de grunder, på hvilka ålderdomsunderstödsanstalten är byggd, så synes den ock särskildt påkallas af de faktiska förhållandena. Ingen torde väl vilja förneka, att till och med det högsta understödet, som för närvarande kan utdelas af anstalten, eller 150 kronor om året, måste anses otillräckligt för lärare och lärarinnor, hvilka å ena sidan slitit ut sina krafter på en för fosterlandet så vigtig verksamhet som barnaundervisningen och å andra sidan härför uppburit en lön, hvilken icke medgifvit dem att spara något för ålderdomen, om man icke till sådana besparingar vill räkna den årsafgift, som det åligger dem att erlägga till anstalten. Men härtill kommer, att åtminstone till och med år 1896 — det sista år, för hvilket anstaltens styrelse afgifvit berättelse — det största antalet understödstagare icke erhåller helt understöd om 150 kronor, utan afkortadt om 70 till 140 kronor. Sålunda erhö:lo:

Genom beslut år	Helt understöd om 150 kronor:	Afkortadt understöd om 70 till 140 kronor:
1893	10	43
1894	12	46
1895	15	34
1896	15	33

Följden här af har blifvit, att medelbeloppet af de understöd, som uppbyros från anstalten under år 1896, endast torde hafva uppgått till omkring 121 kronor, enär antalet understödstagare vid årets början var 146 och vid dess slut 191, under det att hela det belopp, som under året utdelades i understöd, uppgick till 20,372 kronor 8 öre.

Härvid bör icke heller förbigås, att, samtidigt med att ifrågasvarande lärares och lärarinnors aflöningar äro jemförelsevis mycket små, proportionen mellan pensionen och aflöningen för dem ställer sig sämre än måhända i något annat fall, medan dock, såsom redan blifvit nämnt, det åligger dem att sjelfva bidra till sin pensionering, hvilket eljest långt ifrån alltid är förhållandet, oaktadt vida högre aflöningar.

Om man på grund af hvad sålunda blifvit anfördt måste dela den uppfattningen, att en förhöjning af ålderdomsunderstödet för småskollärarynnor är af behovet påkallad och lämpligen nu bör vidtagas, så blir första frågan den, huru stor förhöjningen bör göras, eller, om man vidhåller den grund för bestämmande af understödets storlek, som vid anstaltens inrättande tillämpades, från hvilken medellön man bör utgå. Att från och med år 1899 medellönen för småskollärare m. fl. hithörande lärare, som afgå med ålderdomsunderstöd, kommer att, bostaden oberäknad, öfverstiga 350 kronor, hafva vi i det föregående visat, och bör därför, med fasthållande af nyssnämnda grund för understödets bestämmande, helt understöd utgöra mer än 175 kronor, och det bör icke lämpligen sättas lägre än till 200 kronor.

Hvad sedermera beträffar de af en sådan förhöjning af helt understöd följande förändringarna af de afkortade understöd, som enligt gällande reglemente, § 7, öfvergångsstadgandet, § 8 och § 9 böra utgå, så kunna dessa utan svårighet bestämmas, om man härvid vill tillämpa samma grunder, som blifvit följda i fråga om dessa understöd.

Paragraf 8 i gällande reglemente har följande lydelse:

»Anses af vederbörande skolråd eller folkskoleinspektör lärare eller lärarinna på grund af försvagad helsa, bristande syn eller hörsel eller annan liknande, oförvållad anledning icke vidare vara fullt lämplig att sköta sin tjänst, vare, efter uppnådda 25 tjänstår, lärare, som fyllt 50

år, och lärarinna, som fyllt 45 år, berättigade att, då han eller hon om understöd gör ansökning, efter afgang från tjensten bekomma afkortadt årligt understöd till följande belopp:

a) lärarinna,

som fyllt 45 år	70 kronor.
” ” 46 ”	75 ”
” ” 47 ”	80 ”
” ” 48 ”	85 ”
” ” 49 ”	90 ”

b) lärare eller lärarinna,

som fyllt 50 år	100 kronor.
” ” 51 ”	110 ”
” ” 52 ”	120 ”
” ” 53 ”	130 ”
” ” 54 ”	140 ”

Öfvergångsstadgande:

Lärare, som blifvit i tjenst anstald före den 1 januari 1880 och uppnått en lefnadsålder af minst 55 år, vare, om han tjenstgjort minst 20 år och af förutnämnda skäl icke vidare anses fullt lämplig att sköta sin tjenst, likaledes berättigad att efter afgang från tjensten erhålla afkortadt årligt understöd sålunda:

om summan af lefnads- och tjensteår uppgår till	till belopp af
75 år	70 kronor.
76 ”	75 ”
77 ”	80 ”
78 ”	85 ”
79 ”	90 ”

Såsom af ofvannämnda komitébetänkande, sid. 32—35, framgår, äro de i denna paragrafs hufvudstadgande angifna beloppen erhållna på sådant sätt, att man tagit respektive 45, 49, 53, 57, 61, 66, 72, 78, 85 och 92 procent af 150 kr. (= helt understöd) och afrundat beloppen. De i öfvergångsstadgandet bestämda beloppen äro åter genom Riksdagens beslut satta lika med de fem första i hufvudstadgandet. Om man förfar på samma sätt, utgående från ett helt understöd af 200 kronor, erhåller man:

a)	45 %	af 200 kronor	= 90 kronor,	afrundadt till	90 kronor
	49 %	" " "	= 98	" " "	100 "
	53 %	" " "	= 106	" " "	105 "
	57 %	" " "	= 114	" " "	115 "
	61 %	" " "	= 122	" " "	120 "
b)	66 %	af 200 kronor	= 132 kronor,	afrundadt till	130 kronor
	72 %	" " "	= 144	" " "	145 "
	78 %	" " "	= 156	" " "	155 "
	85 %	" " "	= 170	" " "	170 "
	92 %	" " "	= 184	" " "	185 "

Och de i öfvergångsstadgandet nämnda beloppen böra sättas lika med de fem under a) angifna eller respektive 90, 100, 105, 115 och 120 kronor.

Det i § 7, öfvergångsstadgandet, medgifna understödet, som förut varit 100 kronor eller lika med det först anförda i § 8, b), bör i öfverensstämmelse härmed nu bestämmas till 130 kronor, och det i § 9 medgifna (vid obotlig sjukdom), som förut varit 70 kronor eller lika med det första i § 8, a), bör nu sättas till 90 kronor.

Några andra understödsgrader förekomma icke i nu gällande reglemente.

Som på detta sätt understödsbeloppen inom samtliga understödsgrader skulle ökas med vid pass en tredjedel, skulle medelunderstödet, som år 1896 var omkring 121 kronor, efter detta blifva ungefär 160 kronor årligen eller icke fullt 45 öre om dagen.

Hvad beträffar den tillökning i kostnad, som skulle blifva en följd af den nu föreslagna förhöjningen af understöden, så är klart, att denna, hvad blifvande understödstagare beträffar, skulle blifva i proportion till understödets förhöjning och således belöpa sig till 33 $\frac{1}{3}$ procent. För att bedöma, om detta bör verka afskräckande för förslaget, får man erinra sig, att kostnaden för ålderdomsunderstödsanstalten, så vidt hittills kunnat visa sig, blifvit mycket mindre, än som från början var beräknadt. Sålunda har under anstaltens fyra första år i understöd utbetalats

respektive	3,999: 17	10,448: 34	15,119: 16	20,372: 08	kronor
mot beräknade	24,000: 00	29,000: 00	34,000: 00	38,000: 00	"

Samtidigt hafva skoldistriktens och lärarnes afgifter inbringat mera, än man antagligen väntat sig, äfven med beräkning af dessa senare eller lärarnes afgifter, hvilka, af Kongl. Maj:t ej ifrågasatta,

beslutades af Riksdagen. Följden har sålunda blifvit, att, långt ifrån att statsbidrag behöft anlitas för bestridande af anstaltens utgifter, i statskontoret densamma till godo uppsamlats en fond, som uppgick vid slutet af år

1894 till	118,846:	72	kronor
1895 „	173,293:	77	„
1896 „	232,833:	77	„

Om ingen ändring i nu gällande bestämmelser vidtages, torde man, med ledning af hittills vunnen erfarenhet, kunna beräkna, att det ännu kommer att dröja ungefär 15 år, innan statsmedel för ändamålet behöfva tagas i anspråk, och detta ehuru ingen ränta beräknas på de i statskontoret uppsamlade medlen. Vid bifall åter till det af oss här gjorda förslaget torde tidpunkten för behof af statsmedel till anstaltens uppehållande komma att inträda 3 à 4 år tidigare, i hvarje fall således likväl först efter många års förlopp. Men för närvarande och ännu på många år kommer ett bifall till vårt förslag icke att medföra någon statsutgift.

På grund af hvad vi sålunda anfört, hemställa vi,

att Riksdagen ville besluta följande förändrade grunder för beredande af ålderdomsunderstöd åt lärare och lärarinnor vid småskolor och mindre folkskolor och äfvensom icke ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor:

att helt understöd skall utgå med ett belopp af 200 kronor för år;

att lärare eller lärarinna, som blifvit i tjänst anställd före den 1 januari 1880 och uppnått en lefnadsålder af minst 55 år, skall, om han eller hon tjänstgjort minst 20 år och summan af lefnads- och tjänsteår uppgår till minst 80, vara berättigad att efter afgang från tjänsten erhålla understöd till belopp af 130 kronor;

att om lärare eller lärarinna af vederbörande skolråd eller folkskoleinspektör anses på grund af försvagad helsa, bristande syn eller hörsel, eller annan liknande, oförvållad anledning icke vidare vara fullt lämplig att sköta sin tjänst, skola, efter uppnådda 25 tjänsteår, lärare, som fyllt 50 år, och lärarinna, som fyllt 45 år, vara berättigade att, då han eller hon om

understöd gör ansökan, efter afgang från tjensten bekomma afkortadt årligt understöd till följande belopp:

a) lärarinna,	
som fyllt 45 år.....	90 kronor
" " 46 ".....	100 "
" " 47 ".....	105 "
" " 48 ".....	115 "
" " 49 ".....	120 "

b) lärare eller lärarinna,	
som fyllt 50 år.....	130 kronor
" " 51 ".....	145 "
" " 52 ".....	155 "
" " 53 ".....	170 "
" " 54 ".....	185 "

att lärare eller lärarinna, som blifvit i tjenst anställd före den 1 januari 1880 och uppnått en lefnadsålder af minst 55 år, skall, om han eller hon tjenstgjort minst 20 år och af förutnämnda skäl icke vidare anses fullt lämplig att sköta sin tjenst, likaledes vara berättigad att efter afgang från tjensten erhålla afkortadt årligt understöd sålunda:

om summan af lefnads- och tjensteår uppgår till	till belopp af
75 år.....	90 kronor
76 ".....	100 "
77 ".....	105 "
78 ".....	115 "
79 ".....	120 "

att lärare eller lärarinna, som ej upphunnit det för erhållande af helt eller afkortadt understöd bestämda antalet lefnads- och tjensteår, men genom obotlig sjukdom blifvit urständsat att vidare sköta sin tjenst, skall ega att, derest han eller hon tjenstgjort minst 15 år, från anstalten bekomma ett årligt understöd af 90 kronor.

Stockholm den 27 januari 1898.

J. H. G. Fredholm.

Emil Hammarlund.